

Altron: *AlcM* dona una mala etimologia: ve de l'arcaic *tron* 'aplatat, camús', també *trony*, celtisme emparentat amb el fr. *trogne*

Altrui, *altruisme*, *-ista*, V. *altre* *Altura*, *alturó*, V. *alt* *Aluca* (?), V. *alatsxa*

ALUDA o LUDA, del ll. ALŪTA 'cuïro preparat amb alum', mot de la mateixa arrel que ALŪMEN 'alum'. □ 1.ª doc.: 1370.

En un doc. de Cervera de 1373 *aludeta*, diminutiu (BABL VI, 197). En un de 1370 apareix ja el primitiu: «un missalet --- ab posts, ab *aluda* negra cubert» (Miret i S., *Templ. i Hosp.*, 558). En un inventari aragonès ja es llegeix l'any 1362: «en un talegüelo d'*aluda*, daquia en cinco solidos» ('fins a cinc sous, si fa no fa 5 sous', BRAE III, 92). Del català va passar a usar-se entre rufians castellans amb el sentit de 'prostituta' o «mujer» [1609, Juan Hidalgo, *Vocab. de Germania*], per una metàfora paral·lela a la del cast. *pelleja* i ll. *scortum*. Hi ha també un fr. ant. *alue* poc freqüent (només 3 testimonis en els diccs. de Töbler i de Godefroy) en el sentit de 'mena de cuïro usat per escriure-hi cartes' en el *Chevalier de la Charrette* de Chr. de Troyes, en el *Romanz de la Poire* (S. XIII) de Messire Thibaut, i *bourse d'alue* en Ét. Boileau, *Reglement sur les métiers de Paris* (AntThomas, *Rom.* xxxiii, 210). En català el DFa. dona alhora *aluda* i *luda* amb definicions semblants, i *AlcM* diu que aquest és usual en els dialectes valencià, oriental i occidental.

DERIV.: *Aluder* [1401; «alutarius entre els noms d'oficials, OPou, *ThPu.*, 161]. Un *ludada* 'espècie de bena per adornar el front de les dones' (S. XIX) més aviat català, el registra com a castellà el DACEsp.

Aluf, V. *uf*, a l'— *Aluà(r)*, V. *alleluia* (ALDA-RULL)

ALUJA, 'espècie de calamars de grans dimensions', mot menorquí emparentat amb el mossàrab *lagūġina* o *luāina*, i el port. i gall. *lula*, noms del calamars: tots plegats han de procedir en definitiva del ll. *lolligo*, *-gīnis*, id.; l'evolució fonètica, anòmala en tots tres, es pot explicar, almenys en part, per alteracions degudes a l'àrab dels moriscos. □ 1.ª doc.: principi S. XIX, *Dicc. Men.-Cast.-Fr.-LL* de Febrer i Cardona.

Moll en el seu *Vocab. de Ciutadella* també registrà *aluja*, que identificava amb l'*Ommatostrephes vulgaris* i afegint que potser venia «de l'àr. *al-luajna* 'el calamars'». En tot cas aquest mot, no pot ser d'origen realment àrab perquè una arrel *lwn* no es pot dir que existeixi en àrab: és rara, segons Dozy, *Suppl.* II, 561, i sense analogia semàntica amb res que es pugui aplicar al nom d'un mollusc.

En el diccionari Alcover, En Moll no sols ho explica millor, afina més, sinó que en dona gravat i descripció detallada; s'adona ja del parentiu amb el ll. *LOLIGO*, modificats pels àrabs, i ara encapçala amb la forma *alutja* segons la pronúncia maonesa. Però el *Dicc. inèdit* de Febrer i Cardona, de princ. del S. XIX, dona

també la forma *aluja* en coincidència amb Ciutadella: «*aluja*: pex, espècia de calamars»; és una addició tardana, car va intercalada en lletra petita i sense traducció a les altres llengües (p. 31a).¹ La grafia més ben documentada en llatí és *LOLLIGO* (Ernout-M. i Walde-H.), i la confirma l'it. *lolligine*. Realment el mot no és àrab sinó mossàrab, per més que, per un procés freqüent (en part degut als moriscos i jueus expulsats d'Espanya), fos propagat a l'àrab del Marroc: *lagūġin* collectiu, i *lagūġina* nom d'unitat, figuren com a traducció de «calamar» en el vocabulista granadí de *PAlc.*, i *lewāyēn* o *luāina* en el dicc. marroquí de Lerchundi (Simonet, *Gloss.*, 288-9). I encara un altre descendent hispànic: port. i gall. *lula*: aquesta com a forma usada en el NE. de Galícia (Viveiro), i a Pontevedra, la dissimilaad *lura* «espècie de xíbia sin concha» (Sarmiento, *Cat. de V. Gall.*, 232r, 85v, 82v, 81r, 100r, 188v, 199r, A15r).

Les formes discrepen molt l'una de l'altra, si bé resta clar que tot plegat ha de relacionar-se amb el nom llatí. Una explicació raonable del mot lusogalaic fóra suposar que *LOLLIGINE* passaria a **lulin* (cf. cast. *orin* AERIGINEM, AUR-, *herrin* FERRIGINEM, etc.), forma d'aparença diminutiva, i d'aquí s'extragué el pseudo-primitiu *lula*, cf. *lulāo* 'motacilla tricirrata' a la Póvoa de Varzim. Una explicació raonable de les formes mossàrabs seria que el resultat fonètic a esperar allí, o sigui **luliġne*, hagués alterat la segona *-l-* en *w* per dissimilació i *-ijne* s'hagués diferenciat o arabitzat en *-ein(e)*: llavors l'adaptació al sistema àrab de noms d'unitat en *-a* contrastant amb collectius privats d'aquesta vocal, i d'altra banda l'adaptació al tipus vocàlic *-u-aj-* dels diminutius àrabs, hauria fet la resta. I una explicació raonable del mot menorquí fóra que

es partís d'un canvi de sufix **LOLLŪGO*, *-INIS*, tal com en romànic o llatí vulgar coexisteixen *ferrigo* i *ferrugo*, *caligo* i *calugo*, *aurigo* i *aurugo* (it. *eruggine*, *calugine*, cat. *ferritja* al costat del cast. *herrumbre*, etc.): llavors **LOLLŪGINEM* hauria passat a **loluge(n)*, després dissimilació vocàlica *o-ú > a-ú* i **aluja* hauria estat analitzat com una forma amb article i eliminada la *l-* (potser en dir *unalaluja* s'hauria cregut que ací hi havia article àrab *al-* que posteriorment ben sovint s'elimina en català). Tanmateix no hi ha dubte que una explicació més unitària de les tres formes hispàniques tindria força convincent encara que fos més complicada; i havent-hi molta deïxa mossàrab tant a Portugal com a Menorca potser faríem bé de pensar que les irregularitats portugueses i les menorquines, per un camí o altre, podrien potser trobar una explicació a base de variants hispano-àrabs diverses, totes o en part degudes a deformacions per arabització. Més que més existint a Mallorca, almenys a Lluçmajor, una variant *aluda* (i *aludó*), que sembla presentar encara una forma alternativa i diferent (dir que és deguda a una «contaminació» d'*ALUDA* 'cuïro assaonat amb alum', com fa *AlcM* no convenç pas). ¿No hi hauria potser una base **alulla* ~ *alula* comuna a les dues Balears i dissimilada en forma divergent, però d'altra banda coin-